

NECOMPETENȚA INSTANȚELOR CIVILE ÎN MATERIE DISCIPLINARĂ CANONICĂ – JURISDICȚIE ȘI JURISPRUDENȚĂ

Lector univ. dr. Cosmin SANTI*

Abstract: *The relationship between Church and State is governed by a series of international treaties and laws, assumed and respected by national States by adopting legal rules in accordance with them, based on the principle of fundamental rights and freedoms. In this context, the relationship of collaboration and cooperation between the two jurisdictions, civil and religious, is the subject of extensive research, with a view to better understanding and determining the limits of this relationship, the points of convergence and divergence between them, as well as common aspects of doctrine and judicial practice. The present comparative law study aims, on the basis of national and Community legislation and case law, to analyse the competence and jurisdictional limits of the state and ecclesiastical judiciary. We will take into account the specificities of both legal systems, with regard to the composition of the courts, their competences, identifying procedural forms of intersection of the two jurisdictions (conflicts of jurisdiction), in order to finally propose legislative and complementary solutions that regulate and guarantee the intrinsic collaboration between secular and religious courts, through a knowledge, acceptance and efficient application of the current legal institutions and rules.*

Key words: *canon law; civil law; Church; State; justice; courts; competence; jurisdiction; judicial practice; religious cults; autonomy; religious freedom.*

1. Introducere

Autonomia cultelor religioase reprezintă o garanție a libertății religioase. Biserica nu trebuie să se opună statului și nici să încerce să imixtioneze sau să intervină în probleme ce ar încălca jurisdicția puterii de stat¹, ci întotdeauna va avea în vedere îndemnul Întemeietorului ei, Domnul nostru Iisus Hristos: „Dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu” (Matei 22, 21). Singurul lucru pe care Biserica îl așteaptă de la orice formă de stat este respectarea și garantarea libertății de credință și a libertății religioase, relația dintre cele două entități având la bază principiul autonomiei cultelor religioase față de puterea seculară a statului.

Biserica nu se conduce și nu se administrează numai după legile și normele proprii, ci trebuie să cunoască și să respecte și cadrul legislativ al statului în care își

---

* Lect. univ. dr., Universitatea „Valahia” din Târgoviște; cosmin.santi@valahia.ro

¹ L. Stan, *Relațiile dintre Stat și Biserică. Studiu istorico-juridic*, în „Ortodoxia”, IV (1952), nr. 3-4, p. 366.

desfășoară activitatea. Chiar actul de recunoaștere a personalității juridice a Bisericii este un act emis de puterea politică, însă statul păstrându-și atitudinea de neutralitate față de cultele religioase recunoscute instituțional.

Raportul dintre Biserică și Stat este unul de parteneriat² și întraajutorare reciprocă; deși este autonomă, Biserica conlucrează cu Statul în diferite domenii de interes public, social-caritabil, educațional, cultural, administrativ și judiciar, în beneficiul oamenilor și societății în integralitate.

În baza *principiului jurisdicțional*, Biserica a adoptat o atitudine de loialitate față de Stat, păstrându-și autonomia în domeniul său propriu și ferindu-se de misiuni și imixțiuni jurisdicționale în domeniul laic al Statului. Însă, dreptul bisericesc prevede și posibilitatea existenței dublei jurisdicții, față de Biserică, și față de Stat, așa cum este cazul învățământului religios și asistenței sociale, stare de fapt reglementată prin parteneriatele încheiate cu Statul³ în diferite domenii comune de activitate. De altfel, o conlucrare între Biserică și puterea de stat a existat întotdeauna și în materie judecătorească, fiind bazată pe dezvoltarea de relații în vederea împlinirii dreptății divine și umane, fără a se substitui una celeilalte și fără a se încălca jurisdicția specifică fiecăreia. Totodată, organizarea teritorială a statului creează jurisdicții bisericești bazate pe originea națională (*principiul teritorialității*), iar atașamentul canonic și identitatea particulară a fiecărei comunități sau Biserici autocefale creează o realitate care determină organizarea teritorială la nivelul întregii Ortodoxii.

Și principiul canonic al *autonomiei externe*⁴ fundamentează cadrul relațional dintre Biserică și Stat. Potrivit acestui principiu, Biserica își organizează întreaga activitate și funcționează în mod autonom, în relațiile cu alte organizații sau societăți publice sau private, inclusiv în relația cu Statul. Biserica este autonomă față de Stat pentru că își desfășoară activitatea, își reglementează, conduce și administrează independent, prin organe proprii, toate problemele sale de ordin religios, cultural, administrativ și judecătorec, fiind supusă totuși supravegherii și controlului statului,

² Art. 7 alin. (1) din Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, M.Of.: 11/8 ianuarie 2007.

³ Protocol cu privire la predarea disciplinei religie - cultul ortodox în învățământul preuniversitar și la organizarea învățământului teologic ortodox preuniversitar și universitar, încheiat între Ministerul Educației Naționale (nr. 9217/29.05.2014), Patriarhia Română (nr. 5120/29.05.2014) și Secretariatul de Stat pentru Culte (nr. C-927/ 30.05. 2014); Protocol privind desfășurarea activităților de asistență religioasă creștin-ortodoxă în unitățile sanitare subordonate Ministerului Sănătății, încheiat între Ministerul Sănătății (nr. AR 18945/25.10.2022) și Patriarhia Română (nr. 10266/25.10.2022); Protocol de cooperare între Patriarhia Română și Departamentul pentru Românii de Pretutindeni (17.05.2023); Protocol de cooperare între Patriarhia Română (nr. 2910/08.04.2014) și Ministerul de Interne (nr. 86228/07.04.2014); Protocol de cooperare între Patriarhia Română și Ministerul Muncii și Solidarității Sociale (11.04.2023).

⁴ C. Santi, *Principiile fundamentale ale dreptului canonic ortodox. O abordare analitică*, în vol. „Starea excepțională și alerta ordinii de drept. Implicații juridice ale crizei sanitare generată de pandemia Covid-19”, Editura Universul Juridic, București, 2021, pp. 129–143.

demers ce nu anulează autonomia bisericească, statul neputându-se substitui Bisericii sau cultelor religioase, potrivit legislației în vigoare, ci acesta își păstrează neutralitatea: „Fundamentele raporturilor între statul român și culte sunt autonomia acestora, neutralitatea, echidistanța și nondiscriminarea statului față de ele, precum și cooperarea statului și cultelor în domeniile de interes comun”⁵.

În baza principiului autonomiei cultelor religioase și a neutralității statului, autoritatea canonică poate reglementa diferit față de dreptul comun, inclusiv în materie de procedură de judecată, în temeiul Legii nr. 486/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, în care se prevăd următoarele: „Personalul cultelor poate fi sancționat disciplinar pentru încălcarea principiilor doctrinare sau morale ale cultului, potrivit propriilor statute, coduri canonice sau reglementări, iar cultele pot avea organe proprii de judecată religioasă pentru problemele de disciplină internă, conform statutelor și reglementărilor proprii”⁶.

„Cultul, asociația sau organizația religioasă are libertatea să își exercite propriul ritual religios sau ritual liturgic, bucurându-se de acest drept, care este de rang constituțional și de drept internațional”⁷. Statutul de organizare și funcționare a unui cult religios reprezintă actul juridic de organizare și cadrul legal de relaționare a comunității religioase cu statul. Astfel, caracterul diriguitor al legii trasează condițiile în care cultele religioase se pot organiza, iar prevederile statutare și regulamentare nu pot contraveni legii, deoarece respectarea legii reprezintă o obligație de rang constituțional.

2. Raportul de autonomie și colaborare dintre jurisdicția bisericească și cea statală

Biserica este autonomă în stat, dar autonomia se manifestă în cadrul legalității. Statul nu are competența de a interveni în organizarea internă a Bisericii și nici nu poate cenzura activitatea acesteia atâta vreme cât nu sunt puse în pericol legalitatea, ordinea publică și nu se atentează la bunele moravuri⁸.

În art. 3 alin. (2) din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române⁹ se precizează următoarele: „Biserica Ortodoxă Română se administrează în mod autonom prin organisme proprii reprezentative, constituite din clerici și mireni, potrivit Sfințelor Canoane, dispozițiilor prezentului statut și altor

⁵ Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor – prezentare-; disponibil la http://www.arhiva.culte.gov.ro/_site/culte/detalii-legislatie/vrs/IDleg/18.html.

⁶ Art. 23 alin. (2) și (26) din Legea nr. 486/2006.

⁷ Art. 18 din Declarația Universală a Drepturilor Omului; art. 17 alin. (1) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene; art. 10 alin. (1) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene; art. 9 alin. (1) din Convenția europeană a drepturilor omului.

⁸ P. Vlaicu, *Canon și libertate: împărtășirea continuă din experiența Bisericii*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013, p. 68.

⁹ Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, aprobat de Sfântul Sinod al B.O.R. prin Hotărârea nr. 4768/2007 și recunoscut prin H.G. nr. 53 din 16 ianuarie 2008, M.of.: 50/22 ianuarie 2008), republicat M.of.: 97/10 februarie 2020; în continuare Statutul BOR.

dispoziții ale autorităților bisericești competente”; art. 4 alin. (1) și (2): „Biserica Ortodoxă Română este autonomă față de Stat și de față de alte instituții, și stabilește relații de dialog și cooperare cu statul și cu diferite instituții pentru împlinirea misiunii sale pastorale, spiritual-culturale, educaționale și social-filantropice”, iar în art. 41 alin. (1) este stipulat faptul că unitățile administrativ-teritoriale ale Patriarhiei Române „sunt persoane juridice de drept privat și utilitate publică”, ceea ce conferă instituției bisericești un drept special, competență specifică și autonomie jurisdicțională, în temeiul art. 6 alin. (2) din Legea nr. 489/2006: „Asociația religioasă este persoana juridică de drept privat, constituită în condițiile prezentei legi, formată din persoane fizice care adoptă, împărtășesc și practică aceeași credință religioasă”, statut care diferă de încadrarea juridică a instituțiilor de drept privat și utilitate publică potrivit art. 38 din O.G. nr. 26/2000¹⁰ cu privire la asociații și fundații: „(3) Partidele politice, sindicatele și cultele religioase nu intră sub incidența prezentei ordonanțe”, ci acestea primesc un statut special, potrivit autonomiei constituționale și garantării libertății religioase.

Biserica își elaborează și adoptă singură, prin organe proprii, statutul și regulamentele sale, se organizează, se administrează și se conduce independent, fără amestec din partea autorității statale sau a altor organizații externe, de orice natură. Prin urmare, principiul autonomiei externe este respectat atât de către Biserică, cât și de puterea de stat, regăsindu-se ca principiu constituțional (principiul autonomiei cultelor religioase – art. 29 din Constituția României), cât și ca principiu al legislației internaționale (dreptul fundamental al libertății religioase reprezintă o normă peremptorie – *jus cogens*, statuat în art. 18 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, art. 10 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, art. 9 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, art. 17 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, art. 18 din Pactul internațional pentru drepturile civile și politice).

Aspecte ce țin de autonomia cultelor religioase în materie de organizare și funcționare după statute, regulamente și proceduri proprii, au fost reținute și de practica judiciară a instanțelor de stat din România. De exemplu, Înalta Curte de Casație și Justiție, prin Decizia nr. 1916 din 14 mai 2018¹¹, în speța care face obiectul unei cereri de anulare a actelor de cult religios referitoare la alegerea conducătorului acestuia (exercițiul electoral prevăzut de statutul propriu al cultului religios) respinge recursul formulat de reclamantul A. împotriva Sentinței civile nr. 162/CA din 2 octombrie 2015 a Curții de Apel Constanța, secția a II-a civilă, de contencios administrativ și fiscal, ca nefondat. Astfel, în acest litigiu, Recurentul A. a invocat faptul că, „deși cultele religioase sunt persoane juridice de drept privat și utilitate publică care se organizează și funcționează potrivit Legii Cultelor (Legea

¹⁰ O.G. nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații, M.of.: 39/31 ianuarie 2000.

¹¹ ÎCCJ, Secția de contencios administrativ și fiscal, Decizia nr. 1916/2018, disponibil la <https://www.scj.ro/1093/Detaili-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=155854#highlight=##>.

nr. 489/2006), în temeiul dispozițiilor art. 29 și art. 30 din Constituția României, îi dau posibilitatea de a ataca actele organelor de conducere în fața instanței de contencios administrativ conform Legii nr. 554/2004. Prin criticile invocate în cadrul motivului prevăzut la art. 488 pct. 8 C. proc. civ., în esență, se invocă generic greșita interpretare a instanței de fond în analiza caracterului de act administrativ al înscrierilor a căror nulitate a fost solicitată, precum și greșita calificare a cultelor religioase ca nefiind autoritate publică din perspectiva art. 2 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 554/2004¹². Însă, Statutul de organizare și funcționare al unui cult religios, în general, și al celui în cauză, în special, „nu prevede posibilitatea de atacare a hotărârii Adunării generale a clericilor (forului de conducere), iar contenciosul administrativ, conform art. 2 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 554/2004¹², este activitatea de soluționare de către instanțele de contencios administrativ competente potrivit legii organice a litigiilor în care cel puțin una dintre părți este o autoritate publică. Soluționarea unei cereri în contencios administrativ presupune existența unui raport juridic de drept administrativ, iar cererea să se refere la drepturi și obligații care să facă parte din obiectul unui astfel de raport juridic. În cauză, între reclamantul A. și Consiliul Sinodal (în calitate de organ suprem, conform art. 6 alin. (1) și art. 7, art. 8 și art. 9 din H.G. nr. 628/2008 privind desfășurarea alegerilor pentru funcția de conducere) nu există un raport juridic de drept administrativ în sensul dispozițiilor Legii nr. 554/2004, în cadrul căruia să se soluționeze, în baza dispozițiilor Legii nr. 489/2006 și ale H.G. nr. 628/2008. Dispozițiile art. 2 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 554/2004 definesc autoritatea publică ca fiind orice organ de stat sau al unităților administrativ-teritoriale care acționează, în regim de putere publică, pentru satisfacerea unui interes legitim public; sunt asimilate autorităților publice, în sensul prezentei legi, persoanele juridice de drept privat care, potrivit legii, au obținut statut de utilitate publică sau sunt autorizate să presteze un serviciu public, în regim de putere publică”¹³.

Prin Decizia nr. 28 din 24 aprilie 2017 dată de Înalta Curte de Casație și Justiție, completul privind dezlegarea unor chestiuni de drept a reținut faptul că, definiția „autorității publice cuprinsă în art. 2 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 554/2004 este importantă și necesară în scopul calificării unei entități ca fiind emitenta actului administrativ atacat sau a refuzului nejustificat de soluționare a unei cereri”¹⁴. În mod judicios a fost respinsă ca inadmisibilă cererea reclamantului în contradictoriu cu pârâtul (cult religios) din România, din perspectiva încadrării pârâtului în noțiunea de autoritate publică și, în consecință, a actelor emise sau încheiate de către acesta ca fiind acte administrative. Pârâtul, cult religios recunoscut în România, conform Legii nr. 489/2006 și a H.G. nr. 628/2008, nu este o autoritate publică, nu îi poate fi atribuită calificarea de autoritate publică în sensul art. 2 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 554/2004.

¹² Legea nr. 554/2004 contenciosului administrativ, M.of.: 1154/7 decembrie 2004.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ ÎCCJ, Secția de contencios administrativ și fiscal, Decizia nr. 28/2017, M.of.: 378/22.05.2017, parag. 47.

În acest sens, este de reținut că, prin Decizia nr. 448/2011, Curtea Constituțională a arătat că, din perspectiva modului de organizare, funcționare și a competențelor exercitate, „cultele nu constituie autorități publice în sensul Legii contenciosului administrativ nr. 554/2004, în acest sens prevederile Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor distingând între autoritățile publice și culte, spre exemplu art. 9 alin. (2) potrivit căruia «cultele sunt egale în fața legii și a autorităților publice». De asemenea, a mai reținut Curtea Constituțională că, potrivit dispozițiilor art. 29 alin. (3) din Constituția României, «Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii», ceea ce demonstrează că legiuitorul constituant a înțeles, în aplicarea principiului autonomiei cultelor, să lase la latitudinea acestora stabilirea unor reglementări specifice în ce privește organizarea și funcționarea lor, cât și stabilirea unor reguli proprii de judecată în ce privește răspunderea disciplinară internă. Aceasta și datorită naturii speciale a abaterilor și delictelor disciplinare, a pedepselor și a iertărilor pe care, în speță, nu le pot aplica instanțele de drept comun¹⁵, pentru că nu intră în sfera sau aria de competență a acestora, potrivit legislației în vigoare, dar și imposibilității cunoașterii și aplicării normelor canonice specifice dreptului religios.

Totodată, Curtea Supremă din România, având în vedere că actele emise de cultul religios, care nu este autoritate publică, în sensul dispozițiilor art. 2 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 554/2004, Adunarea generală a clericilor și Consiliul Sinodal, nu sunt acte administrative, în sensul art. 2 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 554/2004, nefiind emise de o autoritate publică, în regim de putere publică, în vederea organizării executării legii sau a executării în concret a legii, nu dau naștere, nu modifică și nu sting raporturi juridice, nu pot fi atacate în contencios administrativ în temeiul Legii nr. 554/2004, a constat că instanța de fond a respins în mod corect, ca inadmisibilă, cererea dedusă judecății¹⁶, respectându-se principiul constituțional al autonomiei cultelor religioase, care se conduc după statute și regulamente proprii.

Și Curtea de Apel Ploiești¹⁷, prin Decizia nr. 2281/2015 reține competența jurisdicțională exclusivă a unui cult religios care se conduce după propriul statut de organizare și funcționare, în legătură cu obligativitatea de a delega un slujitor cleric care să asigure servicii religioase într-un cimitir privat, respingând recursul ca nefondat, competența jurisdicțională fiind doar a autorității canonice, care poate aproba exercitarea atribuțiilor liturgice într-un anumit locaș de cult.

¹⁵ CCR, Decizia nr. 448/2011 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 26 din Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, M.Of.: 424/17 iunie 2011.

¹⁶ ÎCCJ, Secția de contencios administrativ și fiscal, Decizia nr. 1916/2018, disponibil la <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=155854#highlight=%20##>.

¹⁷ Curtea de Apel Ploiești, Decizia nr. 2281/2015, disponibil la <http://www.rolii.ro/hotarari/5899f971e49009103a000572>.

3. Ordinea canonică internă și competența jurisdicțională în Biserică – practică judiciară

Ordinea canonică-morală și disciplina internă a Bisericii nu este asigurată sau restabilită de către autoritățile statului, ci intră în competența și atribuțiile autorității canonice și a instanțelor bisericești, știut fiind faptul că Biserica a fost, este și va rămâne întotdeauna autonomă față de stat¹⁸, potrivit învățaturii de credință, preceptelor morale și tradiției sale canonice, iar statul, adoptă o poziție de neutralitate față de cultele religioase recunoscute. Astfel, dreptul canonic este privit ca un sistem juridic individual și independent.

Întrucât ordinea canonică-juridică internă a Bisericii este o expresie a credinței sale, libertatea religioasă necesită ca statul de drept al unei societăți libere să acorde Bisericii autonomie în problemele sale interne și să se implice în probleme comune atât Bisericii, cât și Statului. Din perspectiva statului democratic modern, forța dreptului canonic este bazată pe autonomia și libertatea cetățenilor săi. Ordinea juridică internă a Bisericii este mai presus de toate o forță morală care leagă membrii ei ca participanți la credința Bisericii, dreptul canonic fiind obligatoriu și imperios necesar, doar pentru membrii comunității religioase.

Însă, dreptul canonic, potrivit universalității Bisericii, nu trebuie să reglementeze probleme la care pot fi aplicate soluții normative adoptate de dreptul civil al unui stat¹⁹, ci acesta trebuie să își păstreze specificitatea normelor sale, aplicabile în întreaga comunitate religioasă creștină.

Reglementările normelor și instituțiilor canonice au același scop, adică mântuirea omului, păstrarea unității, a concilierii Bisericii și protecția principiilor fundamentale dogmatice și morale. Toate aceste norme și reglementări canonice ale Bisericii se aplică de autoritatea eclezială competentă, conform tradiției și conștiinței canonice, prin acrivie și iconomie sau pogorământ.

Dreptatea umană administrată în Biserică, trebuie să se bazeze pe ideea dreptății divine, care corespunde naturii eclesiologice și soteriologice a Bisericii. Dreptatea trebuie privită ca o rânduială a lucrării dumnezeiești, raport în care Dumnezeu intră cu omul, chip al Său, chemat la asemănare și desăvârșire. Viața canonică și juridică bazată pe normele dreptului canonic, include întreaga gamă de fenomene juridice necesare pentru a confirma ideea de independență a sistemului juridico-canonic, prin raportarea la dreptul canonic și la relațiile juridice, la conștiința canonică și cultura juridică²⁰, la gândirea juridico-canonică și la instituțiile bisericești cu atribuții juridice și administrative.

În Biserica Ortodoxă Română, „pentru cauzele de judecată ale personalului bisericesc clerical de mir și monahal, în activitate sau pensionat, precum și pentru întreg personalul neclerical, în probleme ce privesc abateri de natură administrativă,

¹⁸ Art. 29 din Constituția României.

¹⁹ J. A. Coriden, *An Introduction to Canon Law*, Publisher Paulist Press, New York, 2004.

²⁰ I. Oborotov, *The Concept and Features of legal system of Canon Law*, in „*Young Scientist*”, 12 (2015), pp. 110–113.

morală și dogmatică, funcționează în instanțele disciplinare și de judecată²¹, numite Consistorii bisericești, fiind asigurat principiul dublului grad de jurisdicție. „Aceste instanțe judecătorești sunt autonome față de sistemul juridic de stat, conform principiului de drept al autonomiei externe a Bisericii, care reprezintă independența acesteia în raport cu orice altă instituție sau organizație din afara ei, precum și principiului constituțional al autonomiei cultelor religioase (art. 29, art. 3 și 5 din Constituția României), statul recunoscând, asigurând și respectând dreptul cultelor de a se organiza conform statutelor și regulamentelor proprii, fără a interveni sau a imixtiona în viața internă a acestora”²².

Dacă în dreptul laic, conform art. 1 alin. (2) din Legea nr. 304/2022²³: „Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege”, în dreptul bisericesc, activitatea judecătorească se realizează în conformitate cu Sfânta Scriptură, Sfintele Canoane și tradiția ortodoxă, iar autoritățile canonice disciplinare și de judecată sunt: episcopul și sinodul episcopilor (mitropolitan și patriarhal)²⁴.

Din încredințarea autorității canonice, exercitarea judecății bisericești se face prin instanțele de judecată eclezială, care instrumentează cauze și propun hotărâri spre aprobare respectivelor autorități canonice bisericești competente²⁵. De asemenea, acest drept a fost statuat și de legiuitor în art. 26 alin. (1)–(3) din Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor din România, cultele având posibilitatea să aibă organe proprii de judecată religioasă pentru problemele de disciplină internă, conform statutelor și reglementărilor proprii, iar existența organelor proprii de judecată nu înlătură aplicarea legislației cu privire la contravenții și infracțiuni în sistemul jurisdicțional, cele două jurisdicții neaflându-se într-o relație de substituție sau subordonare, ci funcționează paralel, complementar, necondiționat și interconectat, printr-un raport de colaborare, coabitare și respect reciproc.

Prin urmare, conform art. 29 alin. (5) din Constituția României, cultele religioase sunt autonome față de stat și în baza acestei autonomii, Biserica Ortodoxă Română, prin organismele ei de judecată autonome, are competență exclusivă asupra tuturor abaterilor menționate în propriul Regulament de procedură, iar judecata instanțelor civile, nu trebuie să influențeze hotărârile instanțelor bisericești, și nici să modifice sancțiunile propuse de acestea și aplicate de autoritatea canonică

²¹ Art. 149 alin. (2) din Statutul BOR.

²² C. Santi, *Justiția bisericească, între iubirea dumnezeiască și dreptatea omenească*, disponibil la <https://ziarullumina.ro/teologie-si-spiritualitate/theologica/justitia-bisericeasca-intre-iubirea-dumnezeiasca-si-dreptatea-omeneasca-174107.html>.

²³ Legea nr. 304/2022 privind organizarea judiciară, M.of.: 1104/16 noiembrie 2022.

²⁴ Art. 1 alin. (1) din Regulamentul autorităților canonice disciplinare și al instanțelor de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2015; text juridico-canonic aprobat de Sfântul Sinod al B.O.R. prin Hotărârea nr. 937/5–6 februarie 2015; în continuare RACDIJ.

²⁵ Art. 1 alin. (2) din RACDIJ.

competență²⁶, datorită necompetenței generale a instanțelor judecătorești laice²⁷ în materie de disciplină internă bisericească.

În Biserica Ortodoxă Română funcționează următoarele consistorii sau instanțe de judecată bisericească²⁸, de diferite grade de jurisdicție și de competență materială și teritorială: Consistoriul disciplinar protopopesc (primă instanță), Consistoriul eparhial (primă instanță și instanță de recurs), Consistoriul eparhial monahal (primă instanță și instanță de recurs), Consistoriul mitropolitan (instanță de apel și recurs), Consistoriul mitropolitan monahal (instanță de apel și recurs), Consistoriul Superior Bisericesc (instanță de recurs) și Consistoriul Superior Bisericesc Monahal (instanță de recurs). Pentru ierarhi, instanța de judecată în fond pentru orice fel de abateri de la învățătura și disciplina Bisericii, este Consistoriul Arhieresc Prim, pentru judecare în apel, Consistoriul Arhieresc Ultim²⁹, iar Sfântul Sinod este autoritatea canonică disciplinară de cercetare și judecată în ultimă instanță a membrilor săi, și autoritate canonică disciplinară și judecată în primă și ultimă instanță pentru Patriarhul României³⁰.

În cazul în care, abaterea disciplinară intră sub incidența legislației de stat, iar un cleric, un mirean angajat în viața Bisericii sau un monah ajunge să fie cercetat și judecat civil sau penal, instanțele bisericești se vor autosesiza. Astfel, cercetarea și judecarea disciplinară bisericească nu exclude procesul judiciar laic, întrucât cele două jurisdicții nu se substituie, ci pot conlucra în aflarea adevărului și soluționării cauzei, potrivit competențelor specifice fiecăreia, încadrarea faptelor săvârșite de învinuit și judecarea efectuându-se după procedurile și normele juridice proprii, iar sancțiunile și pedepsele aplicate, de asemenea, vor fi pronunțate și puse în executare, potrivit modului specific ambelor sisteme de drept.

Practica judiciară a instanțelor civile cuprinde o serie de litigii care au ca obiect probleme de disciplină internă a cultelor religioase, cereri soluționate de către instanțe de grad diferit ca inadmisibile, potrivit principiului constituțional al autonomiei cultelor religioase, fiind reținută necompetența generală a instanțelor judecătorești de stat în materie de disciplină canonică sau religioasă.

²⁶ Art. 158 alin. (4) din Statutul BOR, coroborat cu art. 45 alin. (1) din RACDIJ.

²⁷ A se vedea Curtea de Apel Galați, Secția de contencios administrativ și fiscal, Decizia nr. 474/24 martie 2016 privind contestarea unor sancțiuni canonice aplicate de un cult religios unor mireni; ÎCCJ, Secția de contencios administrativ și fiscal, Decizia nr. 4940/11 aprilie 2013 privind excluderea competenței instanțelor judecătorești civile în probleme de disciplină internă la nivelul cultelor religioase; Curtea de Apel Oradea, Secția I civilă, Decizia nr. 36/A/26 ianuarie 2015 privind contestarea deciziei de suspendare din funcția de personal clerical – preot, cu titlu de sancțiune disciplinară, precum și a hotărârii instanțelor bisericești de apel, acțiune finalizată cu hotărârea de necompetență generală a instanțelor judecătorești civile; Curtea de Apel Alba Iulia, Secția I civilă, Decizia nr. 1429/25 octombrie 2016 privind contestarea deciziei de suspendare a exercitării funcției de personal clerical – preot, până la soluționarea definitivă a procesului penal în care are calitate de inculpat – necompetență generală a instanțelor judecătorești de stat.

²⁸ Art. 46 alin. (1) din RACDIJ, coroborat cu art. 149 alin. (2) din Statutul BOR.

²⁹ Art. 159 alin. (1) din Statutul BOR.

³⁰ Art. 13 alin. (2) și (3) din Statutul BOR.

În acest sens, Curtea de Apel Iași, a primit pe rol judecarea apelului declarat de reclamantul F.P. împotriva sentinței civile nr. 3606/06.11.2014 pronunțată de Tribunalul Iași, intimate fiind Mitropolia Moldovei și Bucovinei, având ca obiect litigiu de muncă – ordonanță președințială³¹. Apelantul a solicitat prin cererea de atac, admiterea apelului, casarea sentinței apelate și rejudecarea cauzei, prin dispunerea admiterii ordonanței președințiale sau trimiterea cauzei la instanța de fond pentru rejudecare, apreciind că cererea sa este admisibilă raportat la dispozițiile Codului de procedură civilă, cât și la dispozițiile Codului muncii, solicitând aplicarea prioritara a dreptului Uniunii Europene. Partea reclamantă a mai susținut faptul că decizia contestată este nulă și nu se poate executa deoarece nu a fost aprobată de către chiriarh și nu a fost investită cu formulă executorie de către acesta conform art. 152 și 156 din Statutul BOR, adică a invocat vicii de procedură canonică, formulând contestație, pe cale de ordonanță președințială, împotriva deciziei de aplicare a sancțiunii disciplinare dispuse prin Decizia nr. 771/12.08.2014 emisă de către Sectorul Administrativ-Bisericesc al Administrației eparhiale al Mitropoliei M., solicitând suspendarea efectelor și executării actului administrativ atacat până la soluționarea definitivă a acțiunii. Excepția inadmisibilității acțiunii invocată vizează două aspecte, anume: pe de o parte, inadmisibilitatea rezultată din necompetența generală a instanțelor judecătorești de a soluționa litigii privind preoții sau activitatea acestora și, pe de altă parte, inadmisibilitatea ce decurge din neîndeplinirea cerințelor legale pentru promovarea cererii pe calea ordonanței președințiale. Această excepție a fost soluționată cu prioritate, de soluția pronunțată în această excepție depinzând și celelalte aspecte invocate.

„În privința admisibilității unei contestații întemeiată pe prevederile Codului Muncii împotriva unei dispoziții de sancționare disciplinară emisă de organele bisericești superioare, prima instanța a reținut: analizând actele normative în vigoare, în special prevederile Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, rezultă că relațiile dintre preoți și cultele cărora aparțin nu fac obiectul unor raporturi juridice de muncă. Așadar, consideră că prevederile Legii nr. 53/2003 – Codul Muncii, ale contractului colectiv de muncă încheiat la nivel național, precum și cele ale altor acte normative aplicabile raporturilor juridice de muncă dintre angajatori și salariați, nu sunt aplicabile relațiilor dintre clerici și cultele cărora aparțin³². Între Biserica Ortodoxă Română și personalul ei clerical nu se poate vorbi de raporturi de muncă, ci de raporturi statutar-canonice specifice, ce decurg din misiunea canonică de sacerdot a preotului. Raporturile dintre autoritatea

³¹ Curtea de Apel Iași, Secția de litigii de muncă și asigurări sociale, Decizia nr. 198/2 martie 2015.

³² În Biserică, documentul legal și asimilat contractului individual de muncă este *Decizia de numire* edictată de către autoritatea canonică (chiriarhul locului) în care trebuie să fie enunțate drepturile și îndatoririle ce îi revin clericului: „La începerea activității pastorale în unitatea pentru care a fost numit, personalul bisericesc primește din partea chiriarhului o decizie prin care se reglementează drepturile și îndatoririle ce-i vor reveni” (art. 123 alin. 7, teza a II-a din Statutul BOR).

canonică și celelalte trepte ale clerului sunt de *slujire și misiune liber asumată*³³ din momentul accederii prin consacrarea (actul hirotoniei) în slujirea și misiunea preoțească. Dacă în dreptul muncii răspunderea disciplinară este o răspundere contractuală, în dreptul canonic, răspunderea disciplinară este o răspundere liber asumată, sub forma ascultării canonice, a slujirii și misiunii sacerdotale, acceptate în momentul hirotoniei, a depunerii și semnării jurământului special (mărturisire sau declarație solemnă publică).

Așa cum rezultă din art. 1 din Codul Muncii³⁴, prevederile acestui act normativ nu se aplică în situațiile în care există legi speciale care au dispoziții derogatorii. Toate prevederile art. 23–26 („Personalul cultelor”) ale Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor dau tărie legală modului propriu în care, în conformitate cu propria tradiție canonică și doctrină, cultele își stabilesc raporturile cu personalul propriu. Mai mult, de regulă, personalul clerical nu își desfășoară activitatea în baza unui contract individual de muncă, ci în baza împuternicirii (binecuvântării) prin Decizie chiriarhală emisă de autoritatea canonică de jurisdicție³⁵.

„De asemenea trebuie avute în vedere prevederile art. 23 alin. (4) din Legea nr. 489/2006, privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor: «Exercitarea funcției de preot sau orice altă funcție care presupune exercitarea atribuțiilor de preot fără autorizația sau acordul expres dat de structurile religioase, cu sau fără personalitate juridică, se sancționează potrivit legii penale...». Potrivit prevederilor art. 23 alin. (1) din Legea nr. 489/2006 – cultele își aleg, numesc, angajează sau revocă personalul, potrivit propriilor statute, coduri canonice sau reglementări. Dispozițiile art. 26 din Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, care prevăd: «(1) Cultele pot avea organe proprii de judecată religioasă pentru problemele de disciplină internă, conform statutelor și reglementărilor proprii. (2) Pentru problemele de disciplină internă sunt aplicabile în mod exclusiv prevederile statute și canonice. (3) Existența organelor proprii de judecată nu înlătură aplicarea legislației cu privire la contravenții și infracțiuni în sistemul jurisdicțional». Prin urmare, legea specială face trimitere la statutele cultelor, în speță, Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, recunoscut prin HG nr. 53/2008. Din dispozițiile menționate (dispoziții legale imperative) rezultă faptul că între preoți și cultele cărora aparțin nu există raporturi juridice de muncă, pentru a fi aplicabile prevederile codului muncii, ci raporturi statutar-canonice specifice. Potrivit art. 1 Codul muncii dispozițiile codului se aplică și raporturilor de muncă reglementate prin legi speciale, numai în măsura

³³ Art. 123 alin. (7) din Statutul BOR; a se vedea Hotărârea CEDO din 9 iulie 2013 în Cauza Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României (Cererea 2330/09), disponibil la <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%222330/09%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-122763%22%5D%7D>.

³⁴ Codul Muncii, Legea nr. 53/2003, M.Of.: 225/31 martie 2003.

³⁵ Art. 122 din Statutul BOR.

în care acestea nu conțin dispoziții specifice derogatorii. Or, Legea nr. 489 din 2006 privind libertatea religioasă și regimul cultelor și HG nr. 53/2008 de aprobare a Statutului BOR, prevăd dispoziții derogatorii de la Codul muncii privind disciplina clerului. Potrivit dispozițiilor art. 156 alin. (6) din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, «în virtutea autonomiei cultelor, prevăzută de lege, și a competențelor specifice lor, instanțele de judecată bisericească soluționează probleme de disciplină internă, iar hotărârile instanțelor bisericești la toate nivelurile nu sunt atacabile în fața instanțelor civile». De asemenea, potrivit art. 148 din același Statut, instanțele disciplinare și de judecată bisericească pentru clericii de mir, preoți și diaconi în funcție și pensionari, precum și pentru cântăreți, în probleme doctrinare, morale, canonice și disciplinare sunt Consistoriul disciplinar protopopesesc și Consistoriul eparhial (pentru judecare în fond)³⁶.

În consecință, față de aceste dispoziții legale, instanța de fond a apreciat că actele jurisdicționale emise de autoritățile cultelor religioase nu sunt susceptibile a fi supuse controlului instanțelor judecătorești.

De altfel, și prin Decizia nr. 640/2008 pronunțată de Curtea Constituțională a fost respinsă excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 26 alin. (1)–(3) din Legea nr. 489/2006, reținându-se că „instanțele de judecată nu sunt competente să exercite funcția de înfăptuire a justiției în cadrul cultelor religioase pentru acte de încălcare a disciplinei interne, deoarece răspunderea juridică, în materie, *nu este reglementată prin norme juridice de drept comun, ci prin norme juridice proprii acelor culte*. De altfel, este echitabil să se stabilească răspunderea disciplinară a personalului clerical de către organe de judecată ale cultelor, deoarece numai acestea pot aprecia dacă actele de indisciplină săvârșite sunt sau nu compatibile cu rolul spiritual al cultului”³⁷.

Însă, chiar dacă cele două sisteme de drept, cu jurisdicții specifice și competențe legitime, interacționează în cadrul proceselor juridice și canonice, principiul autonomiei și libertății religioase de ordin constituțional, trebuie să primeze, iar în activitatea judecătorească trebuie să fie bine cunoscute, delimitate și respectate prerogativele legale ale judecătorilor. Necunoașterea procedurii de judecată bisericească și a normelor canonice specifice cultelor religioase, de către magistrații din completurile de judecată a instanțelor de stat, poate duce la confuzii și motivări eronate în hotărârile judecătorești pronunțate în spețele religioase. Astfel, *de lege ferenda*, „având în vedere specificul procedurii canonice și amploarea litigiilor, considerăm că se impune ca în Codul de procedură civilă să se facă o referire specială la procedura bisericească, realitate ce ar reprezenta un temei și izvor legal pentru instituția Bisericii”³⁸, ce ar duce inevitabil la o mai bună cunoaștere și acceptare din partea instanțelor de stat, a cadrului legislativ al cultelor religioase,

³⁶ Tribunalul Iași, Secția I Civilă, Sentința civilă nr. 3606/2014, disponibil la <https://legeaz.net/spete-dreptul-muncii-tribunalul-iasi-2014/ordonanta-presedintiala-sentinta-3606-06-11-2014-3mq>.

³⁷ CCR, Decizia nr. 640/10 iunie 2008, M.Of.: 506/4 iulie 2008.

³⁸ C. Santi, *Procedura de judecată în Dreptul canonic și Dreptul Civil. Aspecte comparative*, Editura C.H. Beck, București, 2023, p. 381.

putând fi evitate posibilele erori sau interpretări greșite a normelor religioase în redactarea hotărârilor judecătorești³⁹. *De lege ferenda*, în cazul în care, se constată faptul că, anumite aspecte procedurale canonice sunt lacunare sau insuficient dezvoltate, autoritatea canonică și consistoriile bisericești pot să apeleze la normele de drept comun ale legislației de stat în vederea soluționării litigiilor, conlucrare și colaborare ce ar da naștere unei recunoașteri legislative de ambele părți⁴⁰.

Această paradigmă juridică, a interdependențelor, deosebirilor și convergențelor dintre dreptul canonic și dreptul civil, atât în plan material, cât și procedural, a dus uneori la referințe exterioare sferei de competență, prin exprimarea unor puncte de vedere netemeinice, fără o cunoaștere intrinsecă și bine fundamentată a realităților juridico-canonic specifice cultelor religioase. De exemplu, în Hotărârea civilă nr. 350/2022 pronunțată de Judecătoria Giurgiu⁴¹, proces care a avut ca obiect divorțul unei persoane clericale, în motivarea deciziei, instanța a reținut faptul că reclamantul-pârât (cleric) a fost sancționat de autoritatea canonică de jurisdicție prin măsura prevăzută de art. 5, par. A, alin. 1, lit. i din RACDIJ, interpretând și apreciind faptul că, în urma sesizării vindicative a soției, a fost aplicată sancțiunea în cauză, și nu pentru faptele constatate de organele ecleziale competente. Observăm o lipsă a cunoașterii minimale a procedurii de judecată eclezială și depășirea cadrului jurisdicțional și a competențelor generale comune, prin referirea la o hotărâre de disciplină internă a unui cult religios, punându-se în discuție, chiar afectarea principiului constituțional al autonomiei cultelor religioase. Astfel, într-o formă schematică, procedura care trebuie urmată, în cazul unei sesizări canonice este următoarea: autoritatea canonică de jurisdicție aprobă verificarea prealabilă a cazului, prin cercetarea și întocmirea rechizitoriului de către persoana abilitată și, apoi, dacă cele semnalate se confirmă, în funcție de circumstanțele reținute și de gravitatea faptelor constatate, se poate aplica o sancțiune direct de către autoritatea canonică sau cazul poate fi deferit spre judecare instanței de judecată bisericească (a se vedea pe larg întreaga procedură de judecată bisericească din Regulamentul autorităților canonice disciplinare și al instanțelor de judecată ale B.O.R., text juridico-canonic aprobat de Sfântul Sinod al B.O.R. prin Hotărârea nr. 937/5–6 februarie 2015).

---

³⁹ Potrivit relației dintre puterea de stat și puterea bisericească, inclusiv în materie de justiție, se observă o apropiere, o conlucrare și o intersectare între cele două jurisdicții, bisericești și laice, fiind o reală necesitate ca organele judiciare ale statului să cunoască normele și reglementările religioase, pentru a putea delimita și judeca în cunoștință de cauză procesele ce cuprind elemente de drept religios sau disciplină canonică. Ar fi de preferat ca din formarea juriștilor români să nu lipsească cunoștințele de drept canonic, care ar extinde orizontul cunoașterii și ar da o perspectivă holistică necesară pregătirii profesionale a magistraților și avocaților, prin studierea unei discipline cu conținut canonic-juridic în facultățile de drept din România.

⁴⁰ C. Santi, *Procedura de judecată...*, p. 381.

⁴¹ Judecătoria Giurgiu, Hotărârea civilă nr. 350/2022, disponibil la <https://portal.just.ro/122/SitePages/Dosar.aspx?iddosar=23600000000259731&idinst=122>.

În continuare, în motivarea amintită, instanța civilă de fond apreciază faptul că sesizarea adresată autorității bisericești nu a fost soluționată pe baza meritelor ori temeiniciei, aceasta fiind convinsă că forul eclezial nu a administrat probe în scopul aflării adevărului în ceea ce privește aspectele sesizate, ci a dispus doar pe baza aparențelor, cu scopul protejării imaginii instituției bisericești, drept pentru care, hotărând că sentința judecătorească bisericească nu are vreo relevanță sau importanță pentru instanța civilă. *Ratio legis*, potrivit lipsei de competență absolută a instanțelor de stat în materie de disciplină internă bisericească, *ipso facto* această realitate juridică se extinde inclusiv la abținerea judecătorilor de la interpretarea și pronunțarea asupra temeiniciei unei hotărâri judecătorești bisericești, care nu intră în aria de competență a jurisdicției și jurisprudenței instanțelor de stat. În același timp, instanțele de judecată bisericească, deși iau act de hotărârile instanțelor judecătorești de stat, nu supun niciunui control judiciar hotărârile pronunțate de către acestea, respectând independența justiției de stat (principiul canonic al loialității față de stat) și având întotdeauna conștiința necompetenței generale în ceea ce privește aceste spețe; ba, mai mult, pentru o colaborare eficientă și corectă între cele două sisteme de drept, în procedura de judecată bisericească, potrivit legislației de stat, dar și tradiției canonice, se prevăd următoarele:

– „În baza autonomiei cultelor, prevăzută constituțional, și a prevederilor legii, hotărârile instanțelor bisericești la toate nivelurile nu pot fi contestate în fața instanțelor civile” (art. 45 alin. 3 din RACDIJ), accentul căzând pe autonomia cultelor religioase în materie de disciplină internă;

– În cazul lipsei ambelor părți din procesul canonic „judecarea se amână pentru altă zi, în afară de cazul când există deja o condamnare judecătorească civilă definitivă, situație în care procesul se poate judeca după actele din dosar” (art. 99 alin. 1 din RACDIJ), de unde rezultă respectul, încrederea și buna credință față de actul de justiție înfăptuit de instanțele de judecată ale statului, prin reținerea celor cercetate și motivate în hotărârea respectivă;

– „(1) În cazul în care Consistoriul eparhial judecă persoane deja judecate de justiția civilă, acesta se poate servi de aspectele de fapt reținute de instanțele judecătorești ale Statului; (2) în această situație, Consistoriul eparhial ia în considerare doar copiile certificate ale actelor dosarului de la instanțele judecătorești ale Statului (art. 119 din RACDIJ); și în aceste articole normative se observă respectul și încrederea acordată instanțelor de judecată ale statului, iar accesul la documentele din dosarul instanței de stat, arată deschiderea spre colaboare și coabitare cu justiția civilă, fără ca instanțele ecleziale să își aroge dreptul de a sancționa, critica sau modifica în parte sau total, o hotărâre judecătorească pronunțată de o instanță de stat;

– În baza autonomiei cultelor religioase, „Biserica Ortodoxă Română, prin organismele ei de judecată autonome, are competență exclusivă asupra tuturor abaterilor menționate în prezentul Regulament, iar judecata instanțelor civile nu trebuie să influențeze hotărârile instanțelor bisericești competente și nici să modifice sancțiunile aplicate de respectivele instanțe” (art. 45 alin. 1 din RACDIJ).

Prin urmare, în speța enunțată, instanța civilă își depășește jurisdicția și aria de competență (conflict jurisdicțional), face procese de intenție, critică și judecă în necunoștință de cauză, fără a consulta dosarul instanței ecleziiale, emite păreri nefondate și gratuite, ceea ce demonstrează o lipsă de cunoaștere realităților speciale ce țin de dreptul canonic, încălcându-se principiul constituțional al autonomiei cultelor religioase.

Revenind la Decizia nr. 640/2008, CCR analizează natura juridică a unităților de cult și raportul acestora față de statul român, constatând faptul că „alcătuirea cultelor religioase este compusă din totalitatea credincioșilor de o anumită religie, că ele sunt autonome față de stat și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii. Așadar, cultele au un rol spiritual în societatea românească, fiind evident că natura lor juridică nu este cea a unor entități statale, deoarece ele sunt autonome față de stat. Disciplina internă a unui cult este reglementată prin acte juridice specifice, adecvate desăvârșirii rolului spiritual, cu respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Cât privește statul, Curtea Constituțională reține că aceasta este o organizație politică care își realizează atribuțiile prin exercitarea funcțiilor publice. Or, statul nu exercită funcții publice și în domeniul activității interne a cultelor religioase. De aceea, normele juridice emise de stat cu privire la disciplina muncii nu sunt aplicabile și personalului cultelor religioase. Astfel, instanțele de judecată nu sunt competente să exercite funcția de înfăptuire a justiției în cadrul cultelor religioase pentru acte de încălcare a disciplinei interne, deoarece răspunderea juridică, în materie, nu este reglementată prin norme juridice de drept comun, ci prin norme juridice proprii acelor culte religioase. De asemenea, Curtea Constituțională a constatat că este neîntemeiată și critica privind încălcarea art. 21 alin. (4) din Constituție, potrivit căruia: „jurisdicțiile administrative sunt facultative...”, întrucât, astfel de organe de jurisdicție sunt proprii organelor administrative, însă, în cazul supus examinării, nu este vorba despre un organ administrativ, ci despre un cult religios, autonom față de stat, cu rol spiritual în societate. Or, legiuitorul, la alin. (1) al textului examinat a utilizat noțiunea de «organe proprii de judecată religioasă», care au ca scop doar restabilirea disciplinei interne a cultului, iar nu restabilirea ordinii juridice stabilite prin norme de reglementare generală⁴², de drept comun, ci se referă la norme de drept special (*sui generis*).

Cu referire expresă la instanțele ecleziastice, în cauza Tyler Tomson contra Regatului Unit al Marii Britanii, Curtea Europeană a statuat că este „legitimă compunerea jurisdicțiilor disciplinare din membrii grupului interesat, aceste situații neexcluzând apriori independența celor ce compun aceste instanțe. Numirea membrilor acestor tribunale nu justifică, în sine, existența de dubii cu privire la independența lor”⁴³. În același sens, prin Decizia nr. 448/2011 pronunțată de Curtea

⁴² CCR, Decizia nr. 640/10 iunie 2008, M.of.: 506/4 iulie 2008.

⁴³ Hotărârea CEDO în Cauza Tyler Tomson c. Regatului Unit al Marii Britanii, 15 iunie 2004, disponibil la [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2236256/97%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-61816%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2236256/97%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-61816%22]}).

consacrat de art. 21 din Constituție și nici a dreptului la un proces echitabil prevăzut de art. 6 din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, ratificată de România prin Legea nr. 30/1994. În același sens este și jurisprudența Curții Europene de Justiție, care, în cauza E.E. & E. E. împotriva S.D., a decis că articolul 6 nu este aplicabil⁴⁷.

Astfel, prin cererea introductivă de instanță, reclamantul a solicitat, pe calea ordonanței președințiale, suspendarea efectelor și a executării Deciziei nr. 771/12.08.2014 emisă de Sectorul Administrativ-Bisericesc al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei până la soluționarea definitivă a litigiului de fond, în dosarul aflat pe rolul Tribunalului Iași. Totodată, s-a invocat și excepția de nelegalitate a dispozițiilor art. 88, lit. n, art. 123, pct. 7, art. 156, pct. 6, art. 148–160 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române – Anexă la H.G. 53/2008.

Potrivit art. 26 din Legea nr. 489/2006, coroborat cu art. 156 alin. (6) din Statutul BOR, actele jurisdicționale emise de autoritățile cultelor religioase nu sunt supuse controlului instanțelor judecătorești, ci ele sunt supuse doar controlului canonic, potrivit reglementărilor în materie sau prin exercitarea dreptului de devoluțiune⁴⁸.

Din această perspectivă, critica prin care se susține că soluția instanței de fond ar fi fost dată cu nesocotirea legilor naționale și a dispozițiilor constituționale, dar și a practicii CEDO, nu este întemeiată. Soluția instanței de fond a fost motivată în concordanță nu numai cu dispozițiile legale incidente în cauză, circumscrise materiei ordonanței președințiale, dar și cu practica judiciară a CEDO și ÎCCJ, care au statuat că actele jurisdicționale emise de autoritățile cultelor religioase nu sunt susceptibile de a fi supuse controlului instanțelor judecătorești civile.

Cu privire la admisibilitatea unei contestații întemeiată pe prevederile Codului Muncii împotriva unei dispoziții de sancționare disciplinară emisă de organele bisericești superioare, Curtea reține dispozițiile art. 26, alin. 1–3 din Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, legea specială făcând trimitere la statutele cultelor, în speță, Statutul BOR, recunoscut prin HG nr. 53/2008.

Astfel, art. 88 alin. (14) din Statutul BOR, republicat, prevede atribuțiile chiriarhului (arhiepiscop sau episcop) de a numi, transfera, promova, sancționa și revoca personalul clerical, monahal și neclerical, în ședințe ale Permanenței Consiliului eparhial, iar art. 123 alin. (7) din Statutul BOR, republicat, prevede că: „Raportul între personalul clerical și Centrul eparhial este unul de slujire și misiune liber asumată, conform mărturisirii (declarației) solemne publice rostite și semnate

⁴⁷ Tribunalul Iași, Secția I Civilă, Sentința civilă nr. 3606/2014.

⁴⁸ Dreptul de devoluțiune bisericească este un drept de supraveghere, control și îndrumare executat *ex officio*, de către un organ de administrație de competență superioară asupra organelor situate într-o stare ierarhică inferioară, în cazul când acestea, din neglijență sau din abuz de putere, nu-și îndeplinesc sau încalcă prevederile canonice sau regulamentare (neaplicarea legii sau aplicarea greșită a legii); a se vedea C. Santi, *Dreptul de devoluțiune și instituția controlului judiciar*, în „Dreptul și societatea în tranziție”, Editura Universul Juridic, București, 2023.

de către fiecare candidat înaintea hirotoniei întru preot. La începerea activității pastorale în unitatea pentru care a fost numit, personalul bisericesc primește din partea chiriarhului o decizie prin care se reglementează drepturile și îndatoririle ce-i vor reveni”.

Art. 158 alin. (4) din Statutul BOR, republicat, dispune că: „În virtutea autonomiei cultelor, prevăzută de lege, și a competențelor specifice lor, instanțele de judecată bisericească soluționează probleme de disciplină internă, iar hotărârile instanțelor bisericești la toate nivelurile nu sunt atacabile în fața instanțelor civile”. Conform art. 151 alin. (1) din același act normativ, „Consistoriul eparhial este instanță disciplinară și de judecată pentru abaterile și delictele clerului de mir, care judecă și propune chiriarhului spre aprobare, hotărâri privind sancționarea acestora. Hotărârile Consistoriului eparhial devin definitive după aprobarea lor de către chiriarh”.

Față de textele de lege enunțate, Curtea de Apel Iași reține că actele jurisdicționale emise de autoritățile cultelor religioase nu sunt susceptibile de a fi supuse controlului instanțelor judecătorești civile, așa cum corect a apreciat și tribunalul. Constată că excepția inadmisibilității determinată de necompetența generală a instanțelor judecătorești de a soluționa litigii privind preoții sau activitatea acestora este întemeiată, fiind corect admisă de Tribunalul Iași. Așadar, pentru toate aceste considerente, Curtea de Apel Iași văzând că sunt neîntemeiate criticile cuprinse în cererea de apel, în baza dispozițiilor art. 480 alin. (1) C. pr. civ., a respins apelul reclamantului și a păstrat hotărârea fondului, ca legală și temeinică⁴⁹.

Astfel, prin prisma celor prezentate, *prima facie* cele două sisteme de judecată (civil și canonic) nu interacționează, ci fiecare își exercită puterea în limitele constituționale și potrivit competenței și jurisdicției specifice. Totuși, în baza parteneriatului cultelor religioase cu Statul, există un raport de colaborare și sprijin reciproc, inclusiv în materie judecătorească. Deci, potrivit art. 9 alin. (3) din Legea cultelor religioase nr. 489/2006, autoritățile publice cooperează cu cultele în domeniile de interes comun și sprijină activitatea acestora, iar autoritatea canonică, în materie judecătorească, a prevăzut ca, în cazul în care, Consistoriul eparhial judecă persoane deja judecate de justiția civilă, acesta se poate servi de aspectele de fapt reținute de instanțele judecătorești ale Statului; în această situație, Consistoriul eparhial ia în considerare doar copiile certificate ale actelor dosarului de la instanțele judecătorești ale Statului⁵⁰, cooperând cu acestea în vederea elucidării și rezolvării cazului cercetat și judecat. Însă, Biserica Ortodoxă Română, prin organismele ei de judecată autonome, „are competență exclusivă asupra tuturor abaterilor menționate în Regulamentul de procedură, iar judecata instanțelor civile nu trebuie să influențeze hotărârile instanțelor bisericești competente și nici să modifice sancțiunile aplicate de respectivele instanțe”⁵¹.

⁴⁹ Curtea de Apel Iași, Secția de litigii de muncă și asigurări sociale, Decizia nr. 198/2 martie 2015.

⁵⁰ Art. 119 alin. (1) și (2) din RACDIJ.

⁵¹ Art. 45 alin. (1) din RACDIJ.

Conform art. 41 alin. (1) din Statutul BOR, „patriarhia, mitropolia, arhiepiscopia, episcopia, vicariatul, protopopiatul, mănăstirea și parohia sunt persoane juridice de drept privat și utilitate publică”, cu drepturile și obligațiile prevăzute de acest document legislativ. Curtea Constituțională a României a statuat în Decizia nr. 448/2011 că din perspectiva modului de organizare, funcționare și a competențelor exercitate, cultele nu constituie autorități publice în sensul Legii contenciosului – administrativ nr. 554/2001, adică nu au capacitate de drept administrativ⁵². Potrivit acestei decizii, Consistoriul eparhial nu se încadrează în noțiunea de autoritate publică sau instituție publică în sensul art. 2, lit. a din Legea nr. 554/2001. Legea nr. 489/2006 face distincția între autoritățile publice și culte, potrivit art. 9 alin. (2): „cultele sunt egale în fața legii și a autorităților publice”, prevedere scrisă și adoptată în spiritul principiului constituțional al autonomiei cultelor religioase și al libertății religioase.

În ceea ce privește competența de judecată, în dreptul canonic, competența teritorială este dată de autoritatea canonică care are în jurisdicție, subordine sau ascultare canonică partea reclamată sau pârâtul, competența teritorială subsidiară neputând exista în procedura eclezială. Sesizarea este adresată de către reclamant chiriarhului locului, care este autoritatea canonică în jurisdicția respectivă unde își desfășoară activitatea pârâtul. În cazul clericilor, pentru neînțelegerile prevăzute a fi rezolvate de Consistoriul disciplinar protopopesc, dosarul se va judeca la protoieria din subordinea căreia se află arondat clericul respectiv.

La Consistoriul eparhial se judecă cauzele clericilor și mirenilor, fii ai eparhiei respective, respectându-se astfel principiul jurisdicțional bisericesc și autonomia eparhială, și numai autoritatea canonică unde își desfășoară activitatea consistoriul respectiv, are competență absolută și dreptul de a aproba sau nu, hotărârile pronunțate de către instanța de judecată eclezială.

Competența teritorială de judecată în cazurile atacate cu apel o are Consistoriul mitropolitan în jurisdicția căruia se află Consistoriul eparhial care a judecat fondul, iar la cazurile atacate cu recurs, competența este a Consistoriului eparhial, a Consistoriului mitropolitan de jurisdicție, respectiv, a Consistoriului Superior Bisericesc, după caz. Competența teritorială în ceea ce privește cazurile de judecată ale ierarhilor o are în mod exclusiv Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, prin cele două instanțe pendinte de judecată: Consistoriul Arhieresc Prim (primă instanță) și Consistoriul Arhieresc Ultim (ultimă instanță).

4. Necompetența generală a instanțelor civile în materie de disciplină canonică; declinarea competenței între instanțele laice și cele religioase

În dreptul civil încălcarea normelor cu caracter imperativ se soldează cu necompetența absolută, în timp ce încălcarea normelor cu caracter relativ are drept consecință necompetența relativă.

⁵² CCR, Decizia nr. 448/2011, M.Of.: 424/17 iunie 2011.

Excepția de necompetență este prevăzută de art. 129 din Codul de procedură civilă⁵³:

„(1) Necompetența este de ordine publică sau privată.

(2) Necompetența este de ordine publică:

1. în cazul încălcării competenței generale, când procesul nu este de competența instanțelor judecătorești;

2. în cazul încălcării competenței materiale, când procesul este de competența unei instanțe de alt grad sau de competența unei alte secții sau altui complet specializat;

3. în cazul încălcării competenței teritoriale exclusive, când procesul este de competența unei alte instanțe de același grad și părțile nu o pot înlătura.

(3) În toate celelalte cazuri, necompetența este de ordine privată”.

Necompetența instanței este absolută⁵⁴ atunci când: a) cauza nu este de competența instanțelor judecătorești; b) cauza este de competența unei instanțe de alt grad; c) cauza este de competența unei instanțe de același grad și părțile nu o pot înlătura, ea având un caracter excepțional.

De exemplu, în cazul proceselor în materie de drept canonic sau de disciplină internă bisericească, instanțele de judecată civilă sunt necompetente în mod absolut, fiindcă aceste spețe nu se judecă în conformitate cu normele de drept comun, ci după normele dreptului special al cultelor religioase⁵⁵, potrivit principiului constituțional al autonomiei cultelor. Instanțele civile trebuie să recunoască și să respecte faptul că nu au competența de a interpreta un corp de drept bazat pe Revelație⁵⁶, lucru stabilit prin practica judiciară a instanțelor laice care au statuat în nenumărate cazuri faptul că în problemele de disciplină internă a cultelor, acestea au necompetență generală.

Codul de procedură civilă prevede faptul că invocarea excepției de necompetență materială și teritorială de ordine publică „trebuie invocată de părți ori de către judecător la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe”⁵⁷, pe când necompetența de ordine privată poate fi invocată doar de către pârât prin întâmpinare, cel mai târziu la primul termen de judecată⁵⁸.

Necompetența absolută sau de ordine publică, odată constatată, implică următoarele:

„a) Părțile interesate, nu pot modifica, prin convenție competența atribuită de lege fiecărei autorități de jurisdicție și nici să ignore faptul încălcării normei de competență;

b) Dreptul de a invoca încălcarea normei imperative de competență și respectiv necompetența absolută, aparține tuturor părților din proces, inclusiv reclamantului

⁵³ Codul de Procedură Civilă, Legea nr. 134/2010, M.Of.: 545/3 august 2012.

⁵⁴ I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2013, pp. 597–598.

⁵⁵ CCR, Decizia 640/10 iunie 2008, M.of.: 506/4 iulie 2008.

⁵⁶ M. Perciaccante, *Courts and Canon Law*, în „Cornell Journal of Law and Public Policy”, 6 (1996), nr. 1, p. 208.

⁵⁷ Art. 130 alin. (2) C. pr. civ.

⁵⁸ Art. 130 alin. (3) C. pr. civ.

(adică acest drept aparține deopotrivă, atât reclamantului, pârâtului, cât și intervenientului indiferent de forma intervenției);

c) Instanța este obligată să-și verifice din oficiu necompetența absolută, chiar după ce părțile au pus concluzii în fond, precum și în apel chiar dacă acesta este nemotivat, datorită caracterului devolutiv al acestei căi de atac, și chiar instanța de recurs este obligată din oficiu să invoce necompetența absolută, chiar dacă recursul nu a fost motivat în termen și este considerat nul⁵⁹.

În cazul în care necompetența este relativă, excepția de necompetență poate fi invocată doar de către pârât, prin întâmpinare, cel mai târziu, la primul termen la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe și pot pune concluzii conform art. 130 alin. (3) C. pr. civ. Astfel, numai pârâtul este îndreptățit să aprecieze, dacă este sau nu în interesul său, să ceară declinarea competenței instanței, în baza principiului echității, egalității și dreptului la apărare. Părțile pot conveni expres sau tacit ca anumite litigii să fie judecate de alte jurisdicții decât cele stabilite de lege, cu o singură condiție, ca acestea să fie de același grad⁶⁰, caz în care, accentul cade pe principiul disponibilității. Reclamantul nu va putea invoca excepția de necompetență relativă⁶¹, pentru că sesizarea instanței necompetente este apreciată ca o manifestare de voință a acestuia. Prin urmare, „competența absolută este reglementată de norme juridice de ordine publică, iar competența relativă este reglementată de norme juridice de ordine privată”⁶².

Excepția de necompetență se soluționează de către instanța care judecă acțiunea principală, conform principiului „*judecătorul acțiunii este și judecătorul excepției*”⁶³. Conform art. 131 alin. (1) C. pr. civ, verificarea competenței instanței este obligația judecătorului care, „la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe și pot pune concluzii, trebuie să verifice și să stabilească dacă instanța sesizată este competentă general, material și teritorial să judece pricina, consemnând în cuprinsul încheierii de ședință temeiurile de drept pentru care constată competența instanței sesizate, iar încheierea are caracter interlocutoriu”.

Instanța, în urma analizării excepției, se pronunță printr-o încheiere, dacă excepția este respinsă, sau printr-o hotărâre sau decizie, dacă excepția este admisă. Respingerea excepției atrage după sine continuarea procesului inițial de către instanța sesizată [art. 132 alin. (2) C. pr. civ.], iar această hotărâre de respingere a excepției de necompetență poate fi atacată⁶⁴ cu apel [art. 466 alin. (1) C. pr. civ.] sau recurs [art. 480 alin. (5) C. pr. civ.], în condițiile prevăzute de lege.

⁵⁹ I. Lazăr, *Competența instanțelor judecătorești în procesul civil*, Editura Servo-Sat, Arad, 2000, pp. 12–13.

⁶⁰ Ibidem, p. 14.

⁶¹ G. C. Frențiu, D. L. Băldean, *Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat*, Editura Hamangiu, București, 2013, p. 209.

⁶² G. Boroi, M. Stancu, *Drept procesual civil*, ediția a 5-a, Editura Hamangiu, București, 2020, p. 200.

⁶³ Ibidem, p. 227.

⁶⁴ I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, ediția a IV-a, Editura C. H. Beck, București, 2008, p. 268.

În cazul în care, hotărârea asupra excepției este admisibilă, atunci instanța sesizată este dezinvestită și se declină competența altei instanțe cu atribuții jurisdicționale competente potrivit legii. În condițiile prevăzute de art. 174 alin. (2) și de art. 176 pct. (3) C. pr. civ. actele de procedură făcute de instanța necompetentă sunt nule⁶⁵. „În cazul declarării necompetenței, dovezile administrate în fața instanței necompetente rămân câștigate judecății și instanța competentă investită cu soluționarea cauzei nu va dispune refacerea lor decât pentru motive temeinice”⁶⁶ și bine argumentate. De îndată, dosarul va trebui să fie trimis instanței judecătorești competente sau, după caz, altui organ cu activitate jurisdicțională competent [art. 132 alin. (3) C. pr. civ.].

Soluționarea excepției de necompetență a instanței de judecată reprezintă o prioritate în soluționare, aceasta reprezentând mai mult un incident procedural, întrucât nu are loc judecarea pe fond a cauzei; prin această normă juridică, legiuitorul a avut în vedere împlinirea principiului soluționării cauzei într-un timp optim și previzibil, dorindu-se evitarea tergiversării judecării litigiului. Astfel, instanța verifică cu promptitudine dacă are competență materială sau teritorială⁶⁷, și în caz de admitere a excepției, prin hotărârea pronunțată, își declină competența și identifică instanța care este competentă să judece cauza, iar prin acest act de administrare a justiției, se urmărește intrarea în legalitate și garantarea unui proces echitabil, just și neviat procedural.

Având în vedere faptul că o conlucrare între Biserică și puterea de stat a existat întotdeauna și în materie judecătorească, fără a se substitui una celeilalte și fără a se încălca jurisdicția specifică fiecăreia, se pune întrebarea: potrivit art. 132 alin. (3) C. pr. civ., instanța de judecată civilă, în caz de necompetență generală, în cauze de disciplină internă a cultelor religioase, poate trimite dosarul unei instanțe de judecată bisericească, singura competentă în soluționarea acestor spețe?

În primul rând, membrii completelor de judecată ale instanțelor judiciare de stat trebuie să consulte și să cunoască statutele și regulamentele interne, specifice fiecărui cult religios recunoscut din România. Cu privire la sistemul de justiție existent în Biserica Ortodoxă Română, procedura de judecată prevede faptul că „în Consistoriul eparhial o acțiune poate fi introdusă pe următoarele căi: a) prin sesizări adresate chiriarhului de oricine are dreptul și îndeplinește condițiile canonice de a reclama și petiționa, precum și *prin semnarea cazurilor de către autoritățile Statului* [inclusiv organe judiciare, administrative sau instanțe de judecată], după cercetarea efectuată în prealabil de persoana delegată de chiriarh; b) prin rapoarte de inspecție însoțite de procese-verbale de constatare ale organismelor administrative eparhiale, care implică răspunderea disciplinară a celui care le întocmește, în caz de fals”⁶⁸. Prin urmare, specificul introducerii unei cereri în justiția eclezială constă în

⁶⁵ I. Deleanu, *op. cit.*, p. 751.

⁶⁶ Art. 137 C. pr. civ.

⁶⁷ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 199.

⁶⁸ Art. 60 din RACDIJ.

faptul că, persoana reclamantă trebuie să aibă calitatea de a sesiza, adică să îndeplinească anumite condiții canonice⁶⁹, iar reclamația sau sesizarea nu se adresează direct Consistoriului bisericesc, ci autorității canonice competente.

În Biserica Ortodoxă Română, autoritatea canonică competentă este chiriarhul locului (episcop sau arhiepiscop al unei eparhii sau jurisdicții bisericești, mitropolitul – organ jurisdicțional individual⁷⁰) și sinodul episcopilor (organ jurisdicțional colectiv; Sinodul Mitropolitan, Sinodul Permanent și Sfântul Sinod). Potrivit tradiției canonice și legislației bisericești, puterea judecătorească în eparhia sau jurisdicția sa o deține exclusiv chiriarhul titular. Odată cu noua organizare de judecată bisericească au apărut și instanțele de judecată consistoriale, ajutoare și auxiliare ale autorității canonice în exercitarea puterii judecătorești.

„Astfel, puterea judecătorească *de jure* și *de facto* în Biserică este exercitată de autoritatea canonică (episcopul sau sinodul episcopilor), iar cei ce judecă în Consistoriu din încredințarea și cu delegarea autorității canonice de jurisdicție sunt doar judecători de facto, prin delegare, care îndeplinesc această funcțiune atât timp cât au învestirea și împuternicirea autorității canonice, potrivit tradiției bisericești și a reglementărilor juridico-canonice în vigoare”⁷¹.

Prin urmare, în urma celor menționate mai sus, instanța civilă care judecă excepția potrivit art. 132 alin. (3) C. pr. civ., în momentul în care constată necompetența generală, în cazurile ce sunt de competența exclusivă a instanțelor religioase de judecată, poate sesiza autoritatea canonică din jurisdicția căruia face parte de drept pârâtul, conform art. 60 din RACDIJ. Din considerentele subliniate, instanța laică nu poate trimite dosarul Consistoriului bisericesc, pentru că acesta este subordonat autorității canonice în numele căreia înfăptuiește actele de justiție, iar numai autoritatea canonică (chiriarhul locului) poate să admită trimiterea sau netrimitea în judecată a părții reclamate, după o cercetare prealabilă a cazului.

Astfel, în dreptul canonic ortodox situația cu privire la necompetența instanțelor de judecată sau a autorității canonice stă cu totul diferit față de sistemul juridic de stat. Autoritatea canonică în jurisdicția căreia se află sub ascultare partea reclamată, nu poate fi judecată decât de către aceasta (conf. can. 8 al Sinodului IV Ecumenic). La nivelul unei jurisdicții eparhiale nu pot exista mai multe instanțe de judecată sau chiar completuri, ceea ce face imposibilă judecarea cazului de către o altă instanță de același grad.

---

⁶⁹ Art. 74 alin. (1) RACDIJ. prevede faptul că nu pot fi admiși ca reclamanți sau martori, în cauze bisericești, decât ortodocșii care întrunesc condițiile de moralitate, cerute de sfintele canoane și de Regulamentul de procedură bisericească. Canonul 74 Apostolic nu admite între acuzatori decât persoane de bună-credință, morale, cu viață curată și care nu acuză pe cleric din motive personale, din rea-credință sau răzbunare. În doctrină, este precizat că reclamantul poate fi numai un creștin ortodox, cu viață morală ireproșabilă; ereticul nu poate fi martor sau reclamant împotriva clericilor; de asemenea, sfintele canoane interzic să fie primite reclamațiile celor din următoarele categorii: anatematizații, schismaticii, excomunicații, caterisiții, cei ce disprețuiesc canoanele, cei cu viață imorală, cei condamnați de instanțele laice, persoanele sub vârsta de 14 ani și cei opriți de legile civile.

⁷⁰ Art. 114 alin. (4) lit. m și art. 154, alin. 2 din Statutul BOR.

⁷¹ C. Santî, *Procedura de judecată...*, p. 194.

Pricina nu poate fi atribuită nici unei alte autorități canonice, pentru că acest lucru ar fi necanonic și în afara practicii și tradiției Bisericii, încălcându-se astfel, principiul jurisdicțional și al autonomiei eparhiale. Fiecare episcop este cel care conduce toate treburile eparhiei sale, fără amestecul sau imixtiunea niciunui alt ierarh (principiul autonomiei interne) sau a puterii de stat în treburile sale interne (principiul autonomiei externe).

Diferența drepturilor jurisdicționale, mai restrânse sau mai extinse, în funcție de unitatea bisericească la care se raportează, nu influențează cu nimic egalitatea în puterea spirituală a episcopilor, indiferent de rangul onorific sau administrativ, ceea ce duce la nașterea și respectarea principiului egalității în putere⁷². Egalitatea în putere întărește principiul autonomiei interne și al sinodalității, care prevede această egalitate în puterea harică a tuturor ierarhilor și care se materializează prin dreptul fiecărui chiriarh de a-și conduce propria eparhie și de a lua hotărâri definitive în conlucrare și coresponsabilitate sinodală, adică chiriarhul își exercită întreaga slujire în comuniune cu Sfântul Sinod⁷³. Însă, această autonomie eparhială nu trebuie înțeleasă ca o independență totală, infailibilitate decizională sau ca o entitate ruptă de corpusul bisericesc, ci aceasta se realizează și se înțelege doar prin colegialitate și coresponsabilitate sinodală, iar atunci când situația o impune, autoritatea canonică superioară intervine în baza dreptului de devoluțiune⁷⁴, spre îndreptarea, reglarea și restabilirea ordinii interne ecleziale.

Astfel, episcopii sunt autonomi sau independenți în jurisdicția lor⁷⁵ și fiecare își exercită în mod deplin dreptul de conducere a propriei eparhii (can. 35 Apostolic)⁷⁶. Aceștia nu pot săvârși nicio lucrare în eparhia altui ierarh fără învoirea sau acceptul ierarhului titular al acelei jurisdicții⁷⁷. Potrivit Canonului 41 Apostolic

⁷² I. D. Ivan, *Patriarhia Ortodoxă Română la a 60-a aniversare*, în „Glasul Bisericii”, XLIV (1985), nr. 10–12, p. 641.

⁷³ Art. 86 alin. (1) din Statutul BOR.

⁷⁴ Devoluțiunea este apanajul puterii jurisdicționale bisericești a Patriarhului, respectiv, Mitropolitului, și în special, al puterii judecătorești, iar dreptul de a primi apel și dreptul de devoluțiune al patriarhului (art. 26 alin. 24 din Statutul BOR) și al mitropolitului (art. 114 alin. (4) lit. g din Statutul BOR), derivă din responsabilitatea de a prezida sinodul patriarhal, respectiv, sinodul mitropolitan – organisme administrative superioare.

⁷⁵ Șt. Berechet, *Judecata bisericească la primii creștini*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XLI (1923), nr. 11, p. 770.

⁷⁶ Nicodemus the Hagiorite, Agapius the Monk, *The Rudder (Pedalion) of the Metaphorical Ship of the One Holy Catholic and Apostolic Church of the Orthodox Christians, or All the Sacred and Divine Canons Hardcover*, translated by Denver Cummings, Publisher The Orthodox Christian Educational Society, Chicago, 1957, p. 52.

⁷⁷ Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române prin Hotărârea nr. 1456/5–7 martie 2008 a hotărât următoarele: „Ierarhul care va hirotoni un candidat aparținând altei eparhii decât cea pe care o păstorește, fără încuviințarea ierarhului de la care a plecat candidatul, să fie supus judecării Sfântului Sinod, iar hirotonia să fie declarată nulă. Chiriarhul care nu va pune în aplicare prezenta hotărâre, încălcând disciplina canonică sinodală, intră sub incidența prevederilor canonice și statutare fiind supus judecării Sfântului Sinod”. Această problemă a fost repusă în discuție în ședința sinodală din data de 21 iulie 2021, primind amendamentul prin care, ierarhul vinovat de încălcarea jurisdicțională, va fi trimis în judecata Consistoriului arhieresc prim, ca instanță de fond, aflată sub autoritatea canonică a Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Române.

autoritatea canonică individuală (episcopul) este conducătorul eparhiei sale (jurisdicției) în toate privințele exercitării puterii cu care a fost investit⁷⁸ (puterea învățătoarească, puterea sfințitoare și puterea conducătoare sau jurisdicțională)⁷⁹. Astfel, episcopul a avut întotdeauna o libertate deplină în problemele spirituale și materiale (administrative)⁸⁰, putând aplica clericilor din jurisdicția sa, sancțiuni pentru abateri morale și disciplinare⁸¹.

În virtutea autonomiei cultelor, prevăzute de legislația națională și internațională, și a competențelor specifice, „instanțele de judecată bisericească soluționează probleme de disciplină internă, iar hotărârile instanțelor bisericești la toate nivelurile nu sunt atacabile în fața instanțelor civile sau de stat”⁸². De altfel, autocefalia unei Biserici locale, implică inclusiv independența hotărârilor judecătorești luate de acea entitate religioasă, fără a putea fi atacate la o instanță a altei Biserici Ortodoxe surori, pentru că hotărârile instanțelor superioare de judecată bisericească au caracter obligatoriu în Patriarhia Română și au valabilitate în Ortodoxia canonică universală⁸³, respectându-se principiile canonice ale autocefaliei și autonomiei bisericești.

În ceea ce privește competența exclusivă bisericească și lipsa de competență absolută sau generală a instanțelor civile⁸⁴ în problemele de disciplină internă a cultelor religioase recunoscute, art. 45 din RACDIJ prevede următoarele: „(1) Biserica Ortodoxă Română, prin organismele ei de judecată autonome, are competență exclusivă asupra tuturor abaterilor menționate în prezentul Regulament, iar judecata instanțelor civile nu trebuie să influențeze hotărârile instanțelor bisericești competente și nici să modifice sancțiunile aplicate de respectivele instanțe. (2) În cazul în care abaterea se sancționează și de către legislația de Stat, iar un cleric, un mirean angajat în viața Bisericii sau un monah ajunge să fie cercetat și judecat civil sau penal, instanțele bisericești se vor autosesiza. (3) În baza autonomiei cultelor, prevăzută constituțional, și a prevederilor legii, hotărârile instanțelor bisericești la toate nivelurile nu pot fi contestate în fața instanțelor civile”.

⁷⁸ Nicodemus the Hagiorite, Agapius the Monk, *op. cit.*, p. 62.

⁷⁹ Art. 88 alin. (1) din Statutul BOR.

⁸⁰ S. Marinescu, *Competența și atribuțiile judiciare ale clericilor în secolele XIV–XVIII*, în „*Biserica Ortodoxă Română*”, LXXXVIII (1970), nr. 7–8, p. 796.

⁸¹ Art. 5 din RACDIJ.

⁸² Art. 158 alin. (4) din Statutul BOR.

⁸³ Regulamentul autorităților canonice disciplinare și al instanțelor de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2015, p. 11.

⁸⁴ A se vedea Curtea de Apel Suceava, Secția I civilă, Decizia nr. 500/21 iunie 2017 privind încetarea contractului individual de muncă al profesorului de Religie. Contestarea, împreună cu decizia unității de învățământ, a actului prin care cultul religios a retras profesorului acordul pentru predarea Religiei, cauză soluționată de asemenea, cu necompetența generală a instanțelor judecătorești civile; Curtea de Apel Cluj, Secția I civilă, Decizia nr. 2021/A/20 septembrie 2016 privind pierderea calității de preot în urma unei proceduri disciplinare interne și lipsa unui contract individual de muncă, speță soluționată tot cu necompetența generală a instanțelor judecătorești în privința cererii de reintegrare în muncă.

De altfel, tradiția și conștiința canonică a Bisericii se bazează cu predilecție pe ideea rezolvării neînțelegerilor în cadrul intern-comunitar eclezial. Canonul 9 al Sinodului IV Ecumenic îi îndrumă pe clerici să își soluționeze litigiile în fața instanțelor bisericești, iar nu în fața celor civile⁸⁵, prima instanță pentru preot și diacon fiind episcopul de care aparține din punct de vedere canonic-jurisdicțional. Canonul 12 al Sinodului local de la Antiohia (341) stabilește regula potrivit căreia abaterile săvârșite de către cler se judecă doar de către instanțele bisericești și se interzic apelurile la instanțele civile⁸⁶, încălcarea acestei dispoziții ducând inevitabil la pierderea demnității preoțești⁸⁷, totuși, fiind permise căile de atac la forurile superioare bisericești.

Deși legislația din România, precum și reglementările autorității canonice disciplinare sunt în concordanță în ceea ce privește autonomia Bisericii în relația cu Statul, totuși există posibilitatea și necesitatea conlucrării dintre cele două sisteme juridice, conform legii, astfel: „(1) În cazul în care Consistoriul eparhial judecă persoane deja judecate de justiția civilă, acesta se poate servi de aspectele de fapt reținute de instanțele judecătorești ale Statului. (2) În această situație, Consistoriul eparhial ia în considerare doar copiile certificate ale actelor dosarului de la instanțele judecătorești ale Statului”⁸⁸. Instanța canonică bisericească care constată și judecă abaterile de natură dogmatică, morală, liturgic-pastorală și administrativă nu oferă celui judecat vreo imunitate sau protecție în fața legii civile, iar existența organelor proprii de judecată bisericească nu înlătură aplicarea legislației de stat (civile sau penale) cu privire la contravenții și infracțiuni⁸⁹, întrucât clericul nu are vreo protecție specială, ci acesta poate fi judecat pentru încălcarea normelor legale de către instanțele de stat competente.

Tot un act de colaborare a Bisericii cu statul în materie de judecată administrativ-fiscală este prevăzut de art. 35 alin. (4) și (5) din RACDIJ, potrivit căruia, dacă în urma judecării canonice nu se recuperează prejudiciul cauzat, clericul va fi caterisit sau mireanul din administrația bisericească va fi destituit sau demis, iar autoritatea bisericească va sesiza autoritățile îndrituite ale Statului, să rezolve cauza în baza legislației civile și/sau penale⁹⁰. Forța coercitivă a statului trebuie să intervină la sesizarea autorității canonice în vederea recuperării oricărui prejudiciu adus Bisericii, prin administrare frauduloasă, abuzivă și omisivă a veniturilor financiare destinate unităților de cult, a bunurilor mobile și imobile și a întregului patrimoniu bisericesc.

⁸⁵ I. N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe Române. Note și comentarii*, s.n., Sibiu, 2005, p. 90.

⁸⁶ Nicodemus the Hagiorite, Agapius the Monk, *op. cit.*, pp. 541–542.

⁸⁷ D. Boroianu, *Dreptul bisericesc: canoanele Sfintei Biserici Ortodoxe de Răsărit așezate pe probleme și interpretări*, vol. I, Fundația Anastasia, București, 2007, p. 341.

⁸⁸ Art. 119 din RACDIJ.

⁸⁹ Art. 26 alin. (3) din Legea nr. 486/2006.

⁹⁰ Art. 58 alin. (2) și art. 59 alin. (1) din Regulamentul administrării bunurilor bisericești, aprobat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române prin Hotărârea nr. 6332/19 iunie 2019.

Așadar, principiul și regula unică în dreptul canonic ortodox cu privire la competența și dreptul de judecată este aceea că, ierarhul locului (autoritatea canonică individuală) este organul unic de disciplină și judecată în toate cazurile din cadrul eparhiei sau jurisdicției sale. Autoritatea canonică reprezintă controlul în instanța de judecată, potrivit puterii primite de la Dumnezeu, iar orice persoană sau instituție civilă nu poate și nu are dreptul de a exercita vreun control judiciar sau de orice natură în această privință. Tocmai din aceste motive, hotărârea autorității canonice în cauzele de judecată, nu este atacabilă sau contestabilă în fața instanțelor civile. Prin urmare, competența reglementează acordurile dintre instanțele de același grad, precum și dintre instanțele de grad inferior și superior, fiind element de ordine și disciplină, respectat atât în dreptul civil, cât și în dreptul bisericesc.

5. Concluzii

Observând raporturile procedurale în materie de judecată dintre dreptul civil, ca drept comun, și dreptul canonic, ca drept special, se evidențiază specificitatea vieții intrinseci a Bisericii, a tradiției sale canonice, a valorilor și principiilor sale eterne și imuabile, cât și a autonomiei bisericești față de puterea și voința politică a statului, în ceea ce privește procedura instanțelor de judecată și aplicarea legilor sau regulamentelor juridice proprii, în probleme de disciplină internă, menite să asigure ordinea canonică și buna desfășurare a misiunii și pastorației Bisericii în societatea contemporană.

Prin cercetarea și aprofundarea tuturor instituțiilor juridice și a actelor de procedură din sistemele de drept civil și canonic, se constată faptul că, deși multe dintre acestea reprezintă puncte comune, de convergență și complementaritate, totuși sunt aplicabile în mod diferit, în limite și condiții proprii, specifice scopului, acțiunii și tradiției acestora. Astfel, „o mai bună cunoaștere a procedurii canonice de către societate și deschiderea unei noi perspective de recunoaștere, acceptare și colaborare a legalului și religiosului, pe tărâmul juridico-instituțional, oferă o nouă paradigmă sistemului general de drept, în lumina cercetărilor actuale privind identitățile constituționale și tradițiile seculare. Relația dintre Biserică și Stat, axată potrivit Legii fundamentale, pe autonomie, coresponsabilitate, respect reciproc, într-ajutorare, predictibilitate și proporționalitate în măsurile adoptate, prin fixarea de deziderate comune, precum respectarea și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale, protejarea vieții și a demnității persoanei”⁹¹, conduce la asigurarea și respectarea autonomiei cultelor religioase de către puterea de stat, inclusiv în materie de justiție.

Atât dreptul canonic, cât și dreptul civil, reprezintă două sisteme de drept cu jurisdicție și competență proprie și specifice, care se aplică în cazuri și la realități diferite și complexe, însă nu sunt antagonice, ci complementare și convergente, având ca punct comun scopul pentru care există, și anume, realizarea binelui comun

⁹¹ C. Santi, *Procedura de judecată...*, p. XXI.

la nivelul societății; diferența majoră dintre acestea constă în faptul că, dreptul religios își primește puterea și este apanajul Bisericii și al voinței divine, pe când, dreptul civil este sancționat de către autoritatea politică a statului, de unde își primește puterea, în vederea aplicării normei juridice și a stabilirii ordinii de drept în societate.

Așadar, existența unei legături și a unei cooperări între dreptul profan și dreptul eclezial, prin prisma reglementărilor canonic-juridice a relațiilor dintre puterea de Stat și Biserică, asigură dezvoltarea unui parcurs și a unui demers continuu și predictibil, a relațiilor de coexistență și conlucrare, de armonizare și cunoaștere comparativă, în scopul realizării binelui comun la nivelul societății contemporane.